

Hepimiz Piyasaya Muhtacız*

Bettina Bien Greaves**

Kahve içmek için Brezilya'da bir kahve bahçem, denizaşırı gemilerim ve kahve kavurma tesisimin olması gerekmez, bir fincan kahvenin masamın üzerinde hazır olması için bütün bu üretim araçlarının kullanılması gerekli olsa da. Başkalarının bu üretim araçlarına sahip olması ve benim için onları kullanmaları kâfidir¹.

Ludwig von MISES

Hıçbirimiz kahvaltı masası üzerindeki bir fincan kahve için gerekli olan araçlara ve teknolojik üretim bilgisine sahip değiliz. Yalnızca kahve için değil, her gün kullanıp tükettiğimiz pek çok şey için de durum böyledir. Bunun için bir piyasaya ihtiyaç duyarız: Kaynaklarını üretime adamaya arzulu tüccarlara, mal sahiplerine, tasarruf sahiplerine, yatırımcılara ve girişimcilere ihtiyacımız vardır.

Günümüzün küresel piyasa ekonomisinde sabah kahvemizi sağlayan çok sayıda mübadele olmalıdır. Bu mübadele sürecinde birbirlerini tanımaları gerekmeyen pek çok insan yer almaktadır. Pek çok katılımcı muhtemelen bu şeylerin geniş ölçekli plânlamasına nasıl katkıda bulunduğundan habersizdir. (Uzmanlıklarıyla bu sürece katkıda bulunmuş kişilerin bazıları bugün hayatta bile olmayabilirler.) Nihayet, göreceli olarak küçük görevler üstlenmiş olan herkes kahvaltı masamıza kahvenin gelmesine yardımcı olur. Bahçeden kahveye, karmaşık üretim sürecinin her aşamasında, girişimciler pek çok katılımcının eylemlerini koordine ederler. Bunun için bir piyasaya ihtiyaç vardır.

* "It Takes a Market", *The Freeman: Ideas on Liberty*, February 1997.

** İktisatçı, yazar.

¹ Ludwig von Mises, *Socialism* (Indianapolis: Liberty Fund, 1981 edition), s. 31.

Bir Sözleşme Toplumunda Özel Mülkiyet

Bugün bir sözleşme toplumunda yaşıyoruz. Mülkiyet ne bir kral ne de bir diktatör tarafından kontrol edilmektedir. Yasalar özel mülkiyet sahiplerinin –en azından teorik olarak- haklarını belirler ve korur. Mülkiyet sahibinin en önemli hakkı mülkiyetini istediği gibi kullanma, mülkiyetinin kullanımı üzerinde de kontrol gücüne sahip olma hakkıdır. Mülk sahipleri mülkiyetleri altında olan şeyleri istedikleri gibi kullanma hakkını bir kere elde ettiklerinde, sözleşme yoluyla mülklerini birbirleriyle takas edebilir, mülklerini satabilir, devredebilir veya miras bırakabilirler. Sonuç olarak, mübadeleler ve piyasalar vardır ve bu vesileyle insanlara daha iyi yiyecek, giysi ve korunma sağlanır.

Bir piyasa toplumunda tüketim mallarının sahibi onların nasıl kullanılacağına karar vermekte serbesttir. Sahipleri bunları tüketebilir, hibe edebilir, miras olarak bırakabilir veya onlara isteyerek zarar verebilirler. Başkalarının haklarına müdahale etmedikleri sürece bunları serbestçe yapabilirler.

Bununla beraber, üretim mallarının sahipleri onları istedikleri gibi kullanmada tüketim mallarının sahipleri kadar özgür değildir. Mal sahipleri yasal olarak sahip oldukları üretim faktörlerini hukukun belirlediği sınır içerisinde istedikleri gibi kullanma hakkına sahip olabilirler, fakat başkalarının isteğini dikkate almadan piyasa yoluyla bunu ekonomik olarak da kullanmaya tümüyle yetkili değildirler. Bu anlamda, malların yasal sahipleri, kendi kişisel emekleri dahil, üretim faktörlerinin tek sahibi değildir. Yasal sahipler olarak, faktörleri tüketicilerin istedikleri malların üretimine tahsis ettikleri sürece ekonomik kontrolü ellerinde tutabilirler. Eğer tüketicilerin istemedikleri malları üretirlerse mali kayıplara düşer olarak iflas eder veya üretim araçlarını yitirirler. Üretim mallarının yasal sahipleri ancak tüketicilerin gösterdiği müsamaha ile mallarını elde tutabilirler.

O hâlde serbest piyasa koşulları altında üretim faktörlerinin iki taraflı sahipliği söz konusudur. Bir tarafta malikin doğrudan, fiziksel ve yasal sahipliği; diğer tarafta, üretilen mal ve hizmetleri tüketenlerin dolaylı, sosyal ve iktisadî sahipliği söz konusudur. Bu da, mal sahiplerini, üretim faktörlerinin kontrolünü, doğal özellikleri ve ekonomik tercihleri üretime rehberlik eden tüketicilerle paylaşmaya zorlamaktadır.²

Sözleşme Toplumunda Üretim

Herhangi bir tüketim malını –kahve, ekmek, takım elbise, giysi, ev gibi basit mallar da olsa- üretme süreci, gereken hammaddelerin bir araya getiril-

² Mises, *Socialism*, s. 30-31

mesi, buldukları yerden taşınması, üretim için gerekli makine ve ekipmanın imalatı, üretilen malların müşterilere sunulması için gereken şeylerin yapılması tek bir kişinin muhtemelen kavrayamayacağı kadar karmaşıktır.³ Her gün milyonlarca tüketim malı piyasalara arz edilmekte, bunların büyük bir kısmı da otomobiller, uçaklar, tekstil ürünleri, bilgisayarlar, elektrikli ve elektronik ev ürünleri gibi karmaşık mallardan oluşmaktadır. Bu tüketim mallarının herhangi birinin ortaya çıkması için gereken üretim faktörleri –doğal kaynak, emek ve sermaye- tüm dünya genelinden nasıl bir araya getiriliyor ve bir plânlamacının direktifleri olmaksızın üretim hattına nasıl yönlendiriliyor? Meselâ, sabah kahvemiz kahvaltı masamıza nasıl ulaşıyor? Cevap açık, bize bu iyiliği yapan piyasadır.

İş bölümünün olduğu bir piyasa toplumunda kahveler tüketicilerin istekleri doğrultusunda yetiştirilir ve kahvaltı masalarına gönderilir. Her ne kadar tüketicilerin kahve bahçeleri, kahve kavurma tesisleri ve denizaşırı gemileri olmasa da, satın alma veya almama davranışları mülk sahiplerine çeşitli üretim faktörlerini nasıl kullanacaklarını gösterir. Bir çok faktörün bir araya getirilmesiyle karmaşık bir piyasa işlemleri ağı gelişir. Bazı bahçe sahipleri kahve yetiştirme konusunda uzmanlaşır, bazı yatırımcılar kahve kavurma tesisi açar ve bazıları da kahveleri piyasaya ulaştırmak için denizaşırı gemiler yapar. Girişimciler düzenleyici ve çare bulucu kişilerdir. Yani bir piyasa toplumunda üretim faktörlerinin yasal sahipleri son sözü söyleme konumunda değildir. Kahveyi satın alıp içen ve üretim faktörlerinin nasıl kullanılacağını doğal veya ekonomik davranışlarıyla belirleyenler tüketicilerdir.

Mülkiyet sâhipliği, Adam Smith'in insan doğasının eğilimi olarak adlandırdığı şeyin bir sonucu olarak sürekli devinim hâlinindedir...takas, barter ve değişim.⁴ Dünya genelinde mülk sâhipliği dağılımı günden güne, dakikadan dakikaya değişmektedir. Üretim malı sâhipleri müşterilerine daha iyi hizmet sunabilmek için daima üretimlerini yeniden düzenlerler. Üretim malları sahiplerinin, müşterilerin üretimi kontrolüne duyarlılıkları sebebiyle, tüketicilere daha iyiyi sağlamak üzere sözleşme toplumunda artan bir trend oluşur. Bunun sonucunda, tüketiciler sadece daha fazla yiyecek, giyecek ve barınma imkânına değil, istedikleri pek çok diğer mal ve hizmete de ulaşacaklardır. Ve bunun için de bir piyasa gerekir.

Çeviren: Bahadır Akın

³ Kalem gibi basit bir malın üretiminin karmaşıklığıyla başa çıkmada piyasa gerçeğinin rolü ile ilgili bir örnek için bkz. Leonard E. Read's "I, Pencil," *The Freeman*, December 1958.

⁴ Adam Smith, *The Wealth of Nations*, Edwin Cannan, ed. (New York: Modern Library, 1977), s. 130